

اتاق بازرگانی صنایع معادن و کشاورزی ایران
مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

تولید: پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها (الزامات و راهکارها)

ویرایش نخست

فروردین ۱۴۰۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش:

تولید: پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها

الزامات و راهکارها

(ویرایش اول)

مدیریت پژوهش‌های اقتصادی

تهیه‌کننده: فرزانه صمدیان

اظهار نظر کننده: شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی

ناظران علمی: دکتر محمد قاسمی، منیره امیر خانلو، شیما حاجی نوروزی

تاریخ انتشار: فروردین ۱۴۰۰

طبقه‌بندی موضوعی: اقتصاد ایران

واژه‌های کلیدی: تولید، حمایت از تولید، موانع پیش‌روی تولید، الزامات حمایت از تولید

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

۱- مقدمه

انتخاب شعار سال تحت عنوان "تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها" از میان سایر اولویت‌های موجود کشور در سال ۱۴۰۰ که در واقع آن را باید ادامه شعار "جهش تولید" و "رونق تولید" در دو سال گذشته دانست، علاوه بر آنکه به ضرورت توجه مضاعف مسئولان و مقامات دستگاه‌های اجرایی و قانون‌گذاری به ارتقای ظرفیت‌های تولیدی کشور به‌عنوان تنها علاج گذر از شرایط خطرناک کنونی اشاره دارد، گویای آن است که سیاست‌گذاری برای بهبود ظرفیت‌های تولیدی و سرمایه‌گذاری و متعاقب آن ارتقای توان ساخت داخل، بدون رفع موانع و چالش‌های این بخش و طراحی سازوکارهایی برای رفع آن، موفقیت‌آمیز نخواهد بود.

ناهماهنگی بین اهداف اقتصادی و سیاست خارجی، ناکارایی و ناهماهنگی در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی در سطح کلان، فضای کسب و کار غیررقابتی و انحصاری، وجود ساختارهای فسادآمیز در اقتصاد، کسری بودجه گسترده دولت، تداوم رشد نقدینگی و عدم هدایت کارآمد منابع مالی به سمت تولید و سرمایه‌گذاری، علاوه بر آنکه به افزایش دامنه اثرگذاری و هزینه‌های افزایشی تحریم‌ها و شوک‌های برونزا و پیش‌بینی‌نشده از جمله کرونا افزوده، فعالیت‌های مولد اقتصادی را تضعیف کرده و اقتصاد کشور را برای فعالیت‌های سالم نامناسب کرده است. از این رو، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در شعار سال جدید با تأکید بر «پشتیبانی» و «مانع‌زدایی» از تولید، مسیر حرکت مسئولان کشور را تعیین نمودند و تأکید داشتند که در شرایط حاضر ارتقای ظرفیت‌های تولیدی کشور از مسیر پیگیری و اجرایی شدن حمایت‌های لازم قانونی و حکومتی، در کنار مانع‌زدایی از تولید و سرمایه‌گذاری تحقق می‌یابد.

اتاق ایران به‌عنوان نماینده بخش خصوصی و مشاور قوای سه‌گانه، تلاش دارد با شناسایی چالش‌های پیش‌روی تولید و سرمایه‌گذاری در کشور، الزامات راهبردی تحقق بخشی به شعار سال را در قالب مجموعه‌ای از راهکارهای عملیاتی پیشنهاد کند. این گزارش با بررسی وضعیت کشور در شاخص سهولت انجام کسب و کار انتشار یافته توسط بانک جهانی و شاخص پایش محیط کسب و کار انتشار یافته توسط مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، اساسی‌ترین موانع پیش‌روی فعالیت‌های مولد اقتصاد را احصاء و در نهایت، به‌منظور رفع موانع و چالش‌های احصاء شده، مجموعه‌ای از راهکارهای عملیاتی را به مراجع تصمیم‌گیری پیشنهاد می‌کند.

۲- الزامات تحقق بخشی به شعار سال

به منظور تحقق بخشی به شعار سال، اولویت‌بندی موانع پیش‌روی تولید و هدف‌گذاری برای رفع مهم‌ترین آنها، از الزامات اساسی و پیش‌نیازهای ضروری محسوب می‌شود. چنانچه دولت بتواند چند مشکل کلیدی تولید را شناسایی و در سال جدید بر روی آنها تمرکز نماید، می‌تواند گام موثری برای تحقق شعار سال بردارد. شایان ذکر است که تحقق این مهم، نیازمند بهره‌گیری از ذخیره دانایی موجود در کشور و مشاوره با نخبگان و فعالان اقتصادی است. شایسته ذکر است که درباره اهم چالش‌ها و موانع پیش‌روی تولید و سرمایه‌گذاری مطالعات متعددی انجام شده است که برخی نتایج کلی این مطالعات در پیوست این گزارش آمده است.

باید توجه داشت که عدم جذابیت فعالیت‌های تولیدی در اقتصاد کشور از عوامل متعددی نشأت می‌گیرد که صرف نظر از زمینه‌های تاریخی (مانند عدم حاکمیت قانون و احترام به حقوق مالکیت افراد در دوره‌های مختلف تاریخی و ...)، می‌توان آنها را در گسترش اقتصاد نامولد و مصرفی در چند دهه اخیر موثر دانست. به عبارت دیگر بی‌ثباتی‌های اقتصادی ناشی از ناهماهنگی اهداف اقتصادی با سیاست خارجی، بی‌ثباتی سیاست‌های اقتصادی ناشی از حاکمیت مدیریت و تفکرات کوتاه مدت و اغلب عوام‌گرایانه، کسری بودجه ساختاری دولت، ناکارآمدی نظام بانکی، فقدان راهبردهای تجاری و صنعتی و در یک کلام حکمرانی ناکارآمد، آثار خود را در تورم‌های مداوم دو رقمی، تکرار جهش‌های ارزی، جهش قیمت مسکن و غیره نشان داده است که در عمل از یک سو موجبات دستیابی به درآمدهای سهل‌الوصول و بی‌زحمت ناشی از فعالیت‌های سوداگرانه، رانت‌جویانه و فسادآلود را فراهم کرده است و از سوی دیگر به خروج سرمایه‌ها از کشور دامن زده است. از این رو، اصلاح سیستم انگیزشی به نفع تولید از الزامات ضروری برای اقتصاد بیمار کشور است.

بهبود محیط کسب‌وکار و بسترسازی برای ورود سهل سرمایه‌گذاران و کارآفرینان به عرصه فعالیت‌های مولد اقتصادی نیز از پیش‌نیازهای اصلی ارتقای ظرفیت‌های تولیدی محسوب می‌شود. این در حالی است که پیچیدگی قوانین و مقررات و تعدد دستگاه‌های تصمیم‌گیری در این خصوص، بعضاً بستری برای شکل‌گیری فساد مالی و اداری ایجاد کرده، ورود فعالان بخش خصوصی به بخش رسمی اقتصاد را پرهزینه و انگیزه برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تولیدی را کاهش داده است.

از دیگر الزامات ارتقای ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی با هدف تقویت ساختارهای تولیدی و مولد اقتصاد کشور، **ثبات بخشی به اقتصاد و ارتقای سطح اعتماد فعالان بخش خصوصی به حاکمیت** می‌باشد. این در حالی است که افزایش لجام‌گسیخته قیمت‌ها و پرش‌های مکرر در نرخ ارز نقش مهمی در مخدوش ساختن چشم‌انداز اقتصاد کشور و سردرگمی فعالان اقتصادی داشته و یکی از عوامل اصلی خروج سرمایه از بخش واقعی اقتصاد و حرکت به سمت سفته‌بازی و فعالیت‌های غیر مولد بوده است.

تعیین بخش‌ها و صنایع حائز اولویت برای اخذ انواع حمایت‌ها از دیگر ضروریات تحقق شعار سال محسوب می‌شود، برای تحقق این مهم ضروریست استراتژی توسعه صنعتی تدوین شود تا از این گذر ضمن تسهیلگری و مساعدسازی محیط کسب‌وکار، با علامت‌دهی و هدایت منابع به سمت بخش‌های مولد اقتصاد، رونق بخشی به تولید را به ارمغان آورد؛ این در حالی است که کماکان خلأ چنین سندی در کشور وجود دارد.

از سوی دیگر، با توجه به شرایط دشوار کنونی امروز بیش از گذشته **تغییر در سیاست‌های مدیریت واردات و توسعه صادرات** به منظور حمایت از توان تولیدات داخل و تشویق تولیدات صادراتی در راستای تحقق بخشی به شعار سال احساس می‌شود.

علاوه بر موارد فوق‌الذکر، باید در نظر داشت که ظرفیت رشد آفرینی در کشور کاهش یافته و بخش تولید کشور از فن‌آوری روز دنیا که عامل ارتقای بهره‌وری می‌باشد، عقب‌مانده است. از این رو، **برقراری تعامل سازنده با جهان و عضویت در معاهدات بین‌المللی** در مسیر تحقق بخشی به شعار سال از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چراکه افزایش همکاری‌های بین‌المللی و سرمایه‌گذاری مشترک نیازمند رعایت استانداردهای بین‌المللی است.

۳- منطق علمی راهکارهای پیشنهادی جهت تحقق بخشی به شعار سال

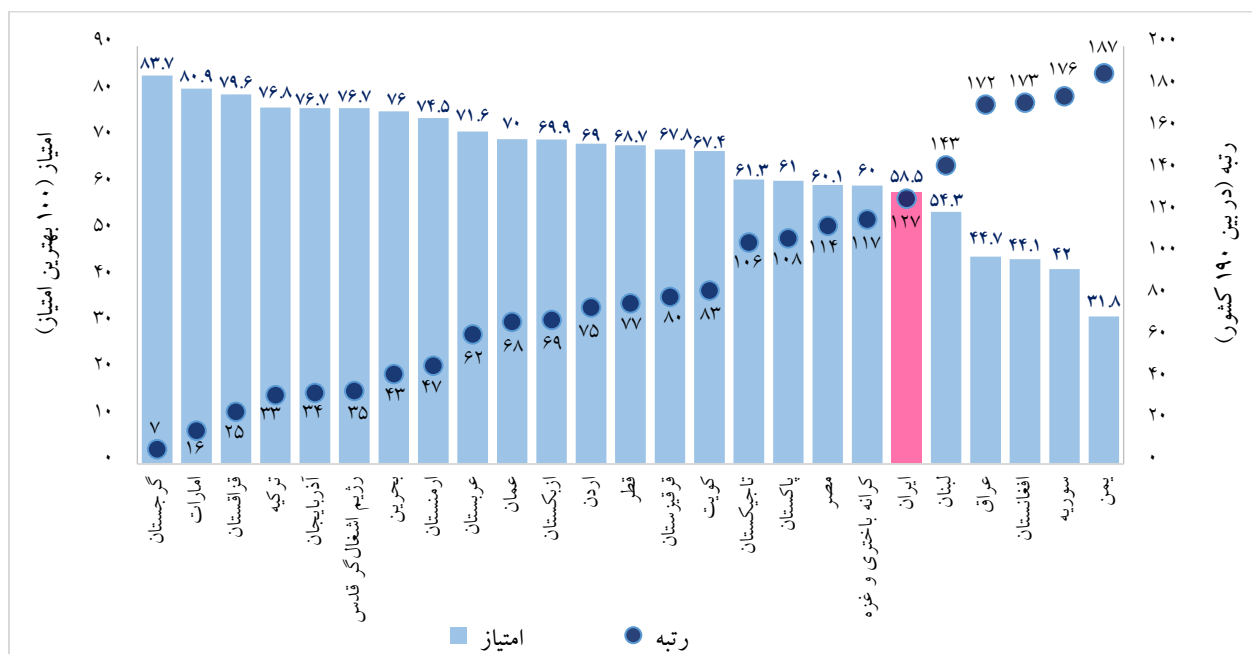
با عنایت به آنکه تولید و فعالیت‌های مولد اقتصادی با موانع و چالش‌های متعددی مواجه می‌باشند، لذا ضروریست به منظور جلوگیری از برداشت سلیقه‌ای در شناسایی و هدف‌گذاری برای رفع مهم‌ترین موانع پیش‌روی فعالان اقتصادی، بر اساس شاخص‌های توضیح‌دهنده وضعیت محیط کسب‌وکار کشور، مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی فعالان اقتصادی احصاء شود. بر این اساس در ادامه با بهره‌گیری از شاخص سهولت انجام کسب‌وکار انتشار یافته توسط بانک جهانی و شاخص پایش محیط کسب‌وکار که توسط مرکز پژوهش‌های اتاق ایران تهیه می‌گردد، در گام

نخست اساسی‌ترین موانع پیش‌روی فعالیت‌های مولد اقتصاد، شناسایی می‌شوند و در گام بعدی در راستای رفع موانع و چالش‌های احصاء شده، مجموعه‌ای از راهکارهای عملیاتی پیشنهاد می‌گردد.

۳-۱- وضعیت کشور در شاخص سهولت انجام کسب‌وکار

شاخص سهولت انجام کسب‌وکار جهانی، مقیاس عینی از قانون‌گذاری و تنظیم مقررات در زمینه‌های شروع کسب‌وکار، اخذ مجوز ساخت‌وساز، دسترسی به برق، ثبت مالکیت، اخذ اعتبار، حمایت از سهامداران خرد، پرداخت مالیات، تجارت فرامرزی، الزام آور بودن اجرای قراردادها و ورشکستگی و پرداخت دیون می‌باشد و از این‌رو، بررسی وضعیت کشور در این زیر شاخص می‌تواند موانع قانونی و مقرراتی پیش‌روی فعالیت‌های اقتصادی را مشخص سازد. بر اساس گزارش سهولت انجام کسب‌وکار ۲۰۲۰، ایران با کسب نمره ۵۸٫۵ از ۱۰۰ (بهترین امتیاز)، در جایگاه ۱۲۷ در بین ۱۹۰ کشور قرار گرفته است. همچنین، مقایسه وضعیت کشور در این شاخص با کشورهای سند چشم‌انداز گویای آن است که کشور ایران در سال ۲۰۲۰ با یک رتبه تنزل (به دلیل بهبود وضعیت پاکستان)، در جایگاه ۲۰ در بین ۲۵ کشور حوزه سند چشم‌انداز قرار گرفته است که حکایت از جایگاه ضعیف کشور در خصوص محیط کسب‌وکار در سطح جهان و در میان کشورهای حوزه سند چشم‌انداز دارد.

نمودار ۱- مقایسه وضعیت شاخص سهولت کسب‌وکار با کشورهای سند چشم‌انداز در سال ۲۰۲۰

Source: Doing business 2020

اهمیت توجه به نامساعد بودن محیط کسب و کار از آنجا بیشتر می‌شود که بدانیم، فضای نامساعد کسب و کار تمایل فعالان اقتصادی را به سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد اقتصاد کاهش می‌دهد. این در حالی است که اقتصاد کشور در شرایط حاضر برای فایق آمدن بر انواع بحران‌های داخلی و خارجی پیش از گذشته نیازمند سرمایه‌گذاری و فعالیت در بخش مولد اقتصاد می‌باشد. بررسی وضعیت کشور در زیرشاخص‌های سهولت کسب و کار در سال ۲۰۲۰ گویای آن است که ایران در زیرشاخص «ثب مالکیت» با کسب جایگاه ۷۰ در بین ۱۹۰ کشور، از عملکرد بهتری نسبت به سایر زیرشاخص‌ها برخوردار است، درحالی‌که در زیرشاخص «شروع کسب و کار» با کسب رتبه ۱۷۸ در میان ۱۹۰ کشور جهان بدترین عملکرد را نسبت به سایر زیر شاخص‌ها برای خود ثبت کرده است.

جدول ۱- مقایسه وضعیت ایران در شاخص سهولت کسب و کار

(تغییرات شاخص کل و نماگرها در گزارش ۲۰۲۰ با گزارش ۲۰۱۹ میلادی بازمینی شده)

رتبه	امتیاز (۱۰۰ بهترین)			شاخص / نماگر
	تغییر امتیاز	۲۰۲۰	۲۰۱۹	
۱۲۷	-۰.۱	۵۸.۵	۵۸.۶	شاخص کل
۱۷۸	۰	۶۷.۸	۶۷.۸	- شروع کسب و کار
۷۳	۰.۴	۷۱.۲	۷۰.۸	- اخذ مجوزهای ساخت و ساز
۱۱۳	۰.۱	۶۹.۴	۶۹.۳	- دسترسی به برق
۷۰	-۰.۹	۶۸.۱	۶۹	- ثبت مالکیت
۱۰۴	۰	۵۰	۵۰	- اخذ اعتبار
۱۲۸	۰	۴۰	۴۰	- حمایت از سهامداران خرد
۱۴۴	۰	۵۹.۵	۵۹.۵	- پرداخت مالیات
۱۲۳	۰	۶۶.۲	۶۶.۲	- تجارت فرامرزی
۹۰	۰	۵۸.۲	۵۸.۲	- الزام آور بودن اجرای قراردادها
۱۳۳	-۰.۵	۳۵.۱	۳۵.۶	- ورشکستگی و پرداخت دیون

Source: Doing business 2020

در زیرشاخص‌های «اخذ مجوزهای ساخت و ساز» و «الزام آور بودن اجرای قراردادها» نیز رتبه ایران به ترتیب ۷۳ و ۹۰ در میان ۱۹۰ کشور می‌باشد و در سایر زیر شاخص‌ها جایگاه کشور ضعیف بوده و رتبه بالای ۱۰۰ را به خود اختصاص

داده است. به‌عنوان مثال در زیرشاخص «دسترسی به برق» در جایگاه ۱۱۳، در زیر شاخص «اخذ اعتبار» در جایگاه ۱۰۴، در زیر شاخص «حمایت از سهام‌داران خرد» در جایگاه ۱۲۸، در زیر شاخص «پرداخت مالیات» در جایگاه ۱۴۴، در زیر شاخص «تجارت فرامرزی» در جایگاه ۱۲۳ و در زیر شاخص «حل و فصل ورشکستگی» در جایگاه ۱۳۳ قرار دارد. همانطور که ملاحظه می‌شود محیط کسب و کار کشور عمدتاً، در حوزه‌های شروع کسب و کار، اخذ اعتبار، حمایت از سهام‌داران خرد، پرداخت مالیات، تجارت فرامرزی، الزام‌آور بودن اجرای قراردادها و حل مسائل ورشکستگی و پرداخت دیون به دلیل پیچیدگی قوانین و مقررات و تعدد دستگاه‌های تصمیم‌گیری در این خصوص دچار تنگنانهایی است که مرتفع نشدن آنها، با ایجاد موانع متعدد و غیرشفاف کردن فرآیندهای اداری، ورود فعالان بخش خصوصی به بخش رسمی اقتصاد را پر هزینه ساخته است و انگیزه برای سرمایه‌گذاری در فعالیتهای تولیدی را کاهش داده است.

۳-۲- جدیدترین تحولات انجام گرفته در خصوص مجوزهای شروع کسب و کار

اقدامات و سیاست‌گذاری‌های مؤثری برای تسهیل اخذ مجوزهای شروع کسب و کار طی سال گذشته انجام گرفته که در این زمینه می‌توان به ابلاغ قانون اصلاح مواد (۱) و (۷) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و اصلاحات بعدی آن در تاریخ ۱۳۹۹/۱۲/۱۳ و ابلاغ تصویب‌نامه هیأت وزیران در خصوص ثبت و دریافت شناسه یکتای مجوز از طریق درگاه ملی مجوزهای کشور مصوبه ۱۳۹۹/۰۸/۰۳ اشاره کرد. لذا انتظار بر این است که در صورت اجرایی شدن این دو مصوبه در سال جدید، به همراه تکمیل درگاه واحد صدور مجوز کسب و کار، شاهد تحول مثبتی در محیط کسب و کار کشور به‌ویژه در حوزه صدور مجوزها باشیم. از این رو، به نظر می‌رسد در خصوص سیاست‌گذاری برای تسهیل کسب مجوزها نیازی به قانون‌گذاری جدید نمی‌باشد و ضروریست اقداماتی در خصوص اجرایی‌سازی ظرفیت‌های قانونی ایجاد شده به کار گرفته شود.

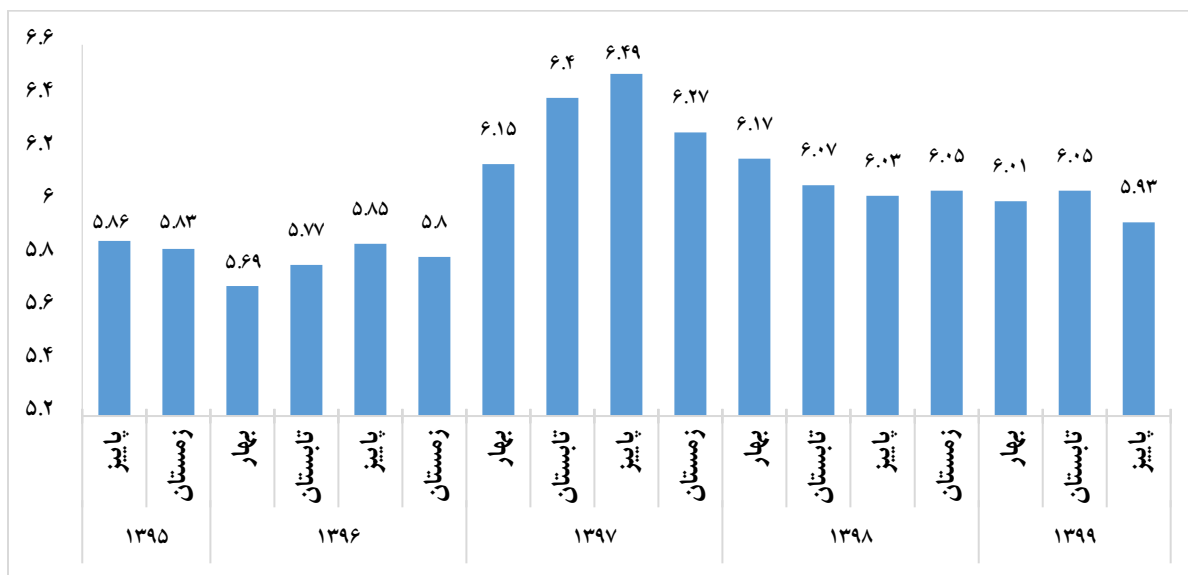
از سوی دیگر، باید در نظر داشت که بخشی از ناکارآمدی در سیاست‌گذاری به‌منظور بهبود وضعیت محیط کسب و کار ناشی از تعدد نهادهای مرتبط با بهبود محیط کسب و کار کشور است. در واقع، از جمله نهادهای درگیر با موضوع بهبود محیط کسب و کار وزارت امور اقتصادی و دارایی، هیأت مقررات زدایی و تسهیل صدور مجوز کسب و کار، ستاد تسهیل و رفع موانع تولید، شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی، کمیته حمایت از کسب و کار

(ماده ۱۲) و کارگروه‌های متعدد استانی مرتبط به بهبود محیط کسب و کار می‌باشند. از این رو، یکی از چالش‌های موجود در حوزه بهبود محیط کسب و کار تداخل وظایف و اقدامات کارگروه‌ها در استان‌ها با یکدیگر و با نهادهای مرتبط با بهبود محیط کسب و کار می‌باشد. لذا هماهنگی و تقسیم کار منسجم بین نهادهای مرتبط به بهبود محیط کسب و کار نظیر شورای گفت و گو، ستاد تسهیل و رفع موانع تولید، هیأت مقررات زدایی و دیگر کارگروه‌های دارای عملکرد مشابه در سطح استانی ضرورت دارد.

۳-۳- ادراک فعالان اقتصادی از محیط کسب و کار کشور

بررسی ادراک فعالان اقتصادی از وضعیت محیط کسب و کار کشور بر اساس آخرین گزارش پایش ملی محیط کسب و کار، انتشار یافته توسط اتاق ایران در پاییز ۱۳۹۹ حکایت از نامساعد بودن شرایط فعالیت‌های اقتصادی مولد در کشور دارد. بر اساس نتایج حاصل از این پایش، ملاحظه می‌شود که از سال ۱۳۹۷ و پس از شروع مجدد تحریم‌ها، محیط کسب و کار کشور نامساعد شده است. این روند هرچند در سال جاری، تا حدودی تخفیف یافته، اما همچنان نسبت به سال ۹۵ یا ۹۶، وضعیت نامساعدتری داریم؛ چرا که رقم شاخص ملی محیط کسب و کار از ۵٫۸۶ (نمره بدترین ارزیابی ۱۰) در پاییز ۱۳۹۵ به ۵٫۸۵ در پاییز ۱۳۹۶، ۶٫۴۹ در پاییز ۱۳۹۷، ۶٫۰۳ در پاییز ۱۳۹۸ و ۵٫۹۳ در پاییز ۱۳۹۹ رسیده است که حکایت از نامساعد بودن محیط کسب و کار نسبت به سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ دارد.

نمودار ۲- وضعیت کشور در شاخص پایش محیط کسب و کار کشور (نمره بدترین ارزیابی ۱۰)

مأخذ: مرکز پژوهش‌های اتاق ایران.

جدول ۲- پنج مانع اصلی پیش‌روی کسب و کارها بیان شده توسط فعالان اقتصادی

فصل	۱	۲	۳	۴	۵
۷۹۳۱	بهار	غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوز کسب از دستگاه‌های اجرایی
	تابستان	غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیر استاندارد و تقلبی در بازار
	پاییز	غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوز کسب از دستگاه‌های اجرایی
	زمستان	غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوز کسب از دستگاه‌های اجرایی
۶۹۳۱	بهار	غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیر استاندارد و تقلبی در بازار
	تابستان	غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	فساد و سوءاستفاده از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
	پاییز	غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	فساد و سوءاستفاده از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی

مأخذ: مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

نگاهی به ترکیب ۵ مانع اصلی کسب و کار بیان شده توسط فعالان اقتصادی از بهار ۱۳۹۸ تا پاییز ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که در طی هفت فصل به‌طور مستمر "غیرقابل‌پیش‌بینی بودن و تغییرات مواد اولیه و محصولات" به‌عنوان مانع اول پیش‌روی کسب و کارها قرار گرفته است. همچنین، طی دوره موردبررسی "بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر به کسب و کارها" و "دشواری تأمین مالی از بانک‌ها"، به‌عنوان مانع دوم و یا سوم پیش‌روی کسب و کارها قرار داشته‌اند. همچنین، نگاهی دقیق‌تر به ترکیب پنج چالش اول، نشان می‌دهد که "موانع موجود در فرایندهای اداری و اخذ مجوز کسب از دستگاه‌های اجرایی" به‌عنوان چهارمین مانع پیش‌روی فعالان اقتصادی قرار گرفته است و در فصول تابستان و پاییز ۱۳۹۹ چالش "فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت" که تا پیش از این در اولویت ۱۰ چالش اول محیط کسب و کار قرار داشت، به مانع پنجم پیش‌روی کسب و کارها تبدیل شده است. در توضیح عوامل اثرگذار بر گسترده شدن فساد می‌توان به بی‌ثباتی قوانین و رویه‌های ارزی و افزایش مکرر قیمت‌ها طی چند سال اخیر می‌توان اشاره کرد. از سوی دیگر، ملاحظه می‌شود به‌عنوان مانع پنجم طی هشت فصل مورد بررسی، ادراک فعالان اقتصادی بر وجود موانع گوناگونی از قبیل "رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات"، "وجود رقابت غیر منصفانه شرکت‌های دولتی یا شبه دولتی در بازار" و "تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار" می‌باشد و توجه به این موانع نیز به‌عنوان دیگر موانع اثرگذار بر فعالیت بخش‌های مولد اقتصادی حائز اهمیت می‌باشد.

۳-۴- مهم‌ترین موانع احصاء شده پیش‌روی فعالان اقتصادی

با توجه به بخش قبل این نتیجه حاصل می‌شود که "عدم ثبات و پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد کشور" و "ناهماهنگی و ناکارایی در سیاست‌گذاری‌ها" دو مانع اصلی پیش‌روی کسب و کارها می‌باشد که با مخدوش نمودن چشم‌انداز پیش‌روی کسب و کارها نه تنها امکان برنامه‌ریزی بلندمدت را از آنها سلب کرده است، بلکه برخی از فعالیت‌های تولیدی و مولد اقتصادی را به ورطه تعطیلی کشانده و برخی دیگر را به تولید زیر ظرفیت بهینه سوق داده است. از سوی دیگر، همانطور که ملاحظه شد، در این محیط کسب و کار بی‌ثبات که با تعدد قوانین و مقررات پیچیده و بعضاً متناقض، فرآیندهای اداری طولانی و تعدد دستگاه‌های تصمیم‌گیری مواجه است، نه تنها بسیاری از مسائل پیش‌روی کسب و کارها از جمله در "شروع کسب و کار"، "اخذ اعتبار و تأمین مالی از بانک‌ها"، "پرداخت مالیات"، "تجارت

فرامرزی"، "الزام آور بودن اجرای قراردادها" و "حل مسائل ورشکستگی و پرداخت دیون" را تشدید کرده است، بلکه چالش‌هایی نظیر "فساد اداری"، "نفوذ و تبانی در معاملات ادارات" و "جذابیت یافتن فعالیت‌های غیرمولد" گسترش بیش از پیش یافته‌اند و از این طریق نیز موانع و چالش‌های عدیده‌ای پیش‌روی فعالان اقتصادی و بخش‌های تولیدی و مولد اقتصادی کشور قرار گرفته است.

شایان توجه است مجموعه چالش‌های احصاء شده، مطابقت بالایی با نتایج نظرسنجی انجام شده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت از ۹۵۵ فعال اقتصادی در خصوص موانع تولید که در ۱۷ فروردین ۱۴۰۰ انتشار یافته است، دارد. مطابق با نتایج حاصل شده از این نظر سنجی "عدم ثبات اقتصاد کلان"، "تورم بالا"، "نبود نقدینگی مناسب"، "تحریم‌های خارجی" و جذاب بودن بازارهای غیر مولد "مهم‌ترین مسائلی هستند که جاذبه تولید را کاهش داده‌اند و سه چالش "مالیات"، "تأمین مالی" و "مسائل بیمه" از سوی فعالان صنعتی به‌عنوان مهم‌ترین چالش‌ها و موانع پیش‌روی بنگاه‌های تولیدی اعلام شده‌اند.

با عنایت به آنکه، فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران برای ورود به فعالیت‌های تولیدی و سرمایه‌گذاری علاوه بر آنکه با طیف گسترده‌ای از هزینه‌های ذاتی و اجتناب‌ناپذیر مواجه هستند، با ریسک‌های عمده‌ای از جمله ریسک نرخ سود، ریسک تورم، ریسک مالی، ریسک نقد شوندگی، ریسک نرخ ارز، ریسک سیاسی و ریسک تجاری روبرو می‌باشند. از این رو در غیاب ایجاد یک محیط اطمینان‌بخش حداقلی، گرایش به سمت سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تولیدی وجود نخواهد داشت، منابع به سمت تولید سوق نمی‌یابد و انگیزه برای فعالیت‌های تولیدی ایجاد نمی‌شود.

همچنین باید در نظر داشت که بخشی از بی‌ثباتی‌های اقتصاد کشور از شرایط تحریمی تحمیل شده به کشور ناشی می‌شود. تحریم‌ها به‌عنوان عاملی بیرونی از یک سو، با اعمال محدودیت‌های تجاری، مالی و بانکی بر بدنه اقتصاد کشور، به‌طور مستقیم از طریق کاهش صادرات نفت، عدم همکاری بانک‌های خارجی در نقل و انتقال پول، ممنوعیت ورود برخی کالاها به کشور، از دست دادن شرکای خارجی و بازارهای صادراتی و افزایش ریسک اعتباری معامله با ایران، فعالان اقتصادی را با مسائل بسیاری مواجه کرده است. در این میان وابستگی اقتصاد کشور به درآمدهای حاصل از صادرات نفت، در کنار وابستگی ساختار تولید کشور به واردات مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای، بر دامنه اثرگذاری و مانع‌تراشی تحریم‌ها افزوده و فعالان اقتصادی را با چالش‌های متعددی که در فوق به آنها اشاره شد روبه‌رو ساخته است.

از سوی دیگر، شرایط تحریمی تحمیل شده به اقتصاد به‌طور غیرمستقیم با ایجاد نا اطمینانی در چشم‌انداز اقتصاد و دامن زدن به نوسانات گسترده در متغیرهای اقتصادی مانند نرخ تورم و نرخ ارز، بر بی‌ثباتی فضای کلان اقتصاد کشور افزود و ضمن آنکه ریسک سرمایه‌گذاری در فعالیتهای تولیدی و مولد اقتصادی را (که عمدتاً ماهیت بلندمدت دارند) افزایش داده است، به‌واسطه نابسامانی‌های ایجاد شده در اقتصاد، سایر چالش‌ها و موانع پیش‌روی فعالیت مولد اقتصادی از جمله ناکارآمدی سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری شتاب‌زده در فضای سیاست‌گذاری کشور، فساد و تبانی در معاملات ادارات دولتی، کمبود سرمایه در گردش واحدهای تولیدی و افزایش فشار مالیاتی بر بخش‌های مولد اقتصادی، را تشدید کرده است. در واقع، در شرایطی که فضای کسب‌وکار داخلی مانعی جدی بر سر راه فعالیت‌های مولد و تولیدی است، فشارها و محدودیت‌های بین‌المللی ناشی از بازگشت مجدد تحریم‌ها، شرایط را برای فعالیت‌های تولیدی به غایت، سخت‌تر کرده است.

ابعاد اهمیت حرکت به سمت رفع تحریم‌ها و برقراری تعامل سازنده با جهان از آنچه دوچندان می‌گردد که بدانیم مقایسه تجربه تحریم‌های تحمیل شده به کشور در ابتدا و انتهای دهه ۹۰ شمسی، گویای آن است که تحریم‌های تحمیلی به کشور هدفمندتر از گذشته گردیده و تضعیف توان تاب‌آوری اقتصاد کشور را نشانه گرفته‌اند. نکته مهم‌تر آنکه ظرفیت رشد آفرینی در کشور کاهش یافته و بخش تولید کشور از فن‌آوری روز دنیا که عامل ارتقاء بهره‌وری است، عقب مانده است. با تغییرات سریع فن‌آوری، اکنون مزیت بزرگ کشور در حوزه نفت و گاز در معرض تهدید قرار دارد و ممکن است در آینده نه‌چندان دور بخش مهمی از این ذخایر ارزش اقتصادی خود را از دست بدهند و آنچه می‌توانست منابعی برای جبران عقب‌ماندگی تاریخی کشور ایجاد کند، از دست برود. از این‌رو، برقراری تعامل سازنده با جهان از جمله پیش‌نیازهای اساسی است که باید حاکمیت برنامه‌ای مشخص برای آن داشته باشد تا در چارچوب همکاری‌های بین‌المللی و باهدف متحول‌سازی زندگی اقتصادی و اجتماعی کشور، از فرصت‌های این تعامل سازنده در راستای ثبات بخشی و پیش‌بینی‌پذیر شدن چشم‌انداز اقتصاد کشور و رونق‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی مولد استفاده به عمل آورد. از این‌رو، با در نظر گرفتن این پیش‌نیاز، در ادامه مجموعه پیشنهاد‌های عملیاتی ارائه شده صرفاً در راستای به رفع چالش‌ها و موانع داخلی پیش‌روی فعالیت‌های تولید و مولد اقتصادی ارائه شده است.

۴- راهکارهای پیشنهادی

با عنایت به اهم موانع برشمرده پیش‌روی تولید و سرمایه‌گذاری و الزامات تحقق بخشی به شعار سال، پیشنهادهای عملیاتی اتاق ایران در راستای تحقق بخشی به شعار سال عبارتند از:

۱-۴- بهبود محیط کسب و کار

❖ ثبات بخشی به اقتصاد و ارتقای سطح اعتماد فعالان بخش خصوصی

- برای کاهش مخاطرات اجرای بودجه ۱۴۰۰ و تحریم‌های اقتصادی در بی ثبات سازی متغیرهای کلان برنامه‌ریزی شود.
- نظرات فعالان اقتصادی فراتر از صرف اخذ نظر از بخش خصوصی و تشکل‌های مربوطه در تدوین یا اصلاح مقررات، بخشنامه‌ها، آئین‌نامه‌ها و رویه‌های اجرایی، مطابق مواد (۲)، (۳) و (۲۴) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مد نظر قرار گیرد.
- مطابق با ماده (۴) قانون مدنی کشور، از عطف به ماسبق شدن کلیه بخشنامه‌های صادره بانک مرکزی، وزارتخانه‌ها، سازمان تأمین اجتماعی و اداره امور مالیات ممانعت به عمل آید.
- مطابق با ماده (۷) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، کمیته ساماندهی مراجعه نمایندگان دستگاه‌های اجرایی به واحدهای تولیدی تشکیل شود و وزارت صمت با همکاری دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط و اتاق‌ها و با نظارت و تأیید کمیته مذکور، "سامانه اطلاعاتی موردنیاز جهت هر گونه بازدید و مراجعه نمایندگان دستگاه‌های اجرایی به واحدهای تولیدی" را طراحی و پیاده‌سازی کند.
- استقلال بانک مرکزی در سیاستگذاری‌ها افزایش یابد، به نحوی که بانک مرکزی سیاست‌های پولی، ارزی و اعتباری را فارغ از هر گونه فشار بیرونی و براساس مصالح اقتصادی تنظیم و اجرا نماید و نسبت به نتایج آنها پاسخگو باشد.
- ضمانت اجرای مصوبات شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی افزایش یابد و به‌منظور جلوگیری از اتخاذ تصمیمات متناقض و ناهماهنگ، بین نهادهای موازی با شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی هماهنگی برقرار شود.

- سازوکاری جهت ممانعت قانونی از وارد ساختن شوک به قیمت‌های کلیدی حامل‌های انرژی و ارزش و جلوگیری از اجرای سیاست‌های تورم‌زا در یک افق زمانی مشخص، طراحی و اجرا گردد.
- رویکرد انضباط مالی در بودجه به عنوان مهمترین سند مالی دولت، از طریق تدوین سند بودجه براساس منابع قابل تحقق الزام‌آور، بازبینی ساختار هزینه‌ای دولت و ممانعت از تخصیص بودجه به امور غیرضرور پیگیری شود.

❖ بهبود محیط مقرراتی کشور

- حتی الامکان از تصویب قوانین جدید ممانعت به عمل آید و نظارت کارآمد بر حسن اجرای صحیح قوانین و مقررات موجود اعمال شود. تجربه کشورهای موفق نشان می‌دهد بیش از قانون، اصلاح رویه‌های اجرایی در بهبود محیط کسب و کار مهم هستند و راهکار اصلی ساده‌سازی رویه‌ها، توسعه دولت الکترونیک است.
- سال‌های اخیر با هدف تسریع در دستیابی به پیشرفت و توسعه اقتصادی و برداشتن موانع از مقابل تولید در کشور، ابزارهای قانونی متعددی تعبیه شده که به نظر می‌رسد از بین آنها، قوانین چهارگانه زیر نقش کلیدی در این خصوص دارند:

✓ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴

✓ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار

✓ قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی کشور و حمایت از کالای ایرانی

✓ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقاء نظام مالی کشور

اتاق ایران پایش دو قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ با تعریف و ارزیابی شاخص‌های عملکردی را در دستور کار خود دارد و به دنبال پایش دو قانون دیگر نیز بر اساس همین روش است. در نتیجه این بررسی‌ها روشن خواهد شد که آیا اساساً نیاز به اصلاحات قانونی وجود دارد یا خیر. بدیهی است در صورت ضرورت، پیش‌نویس قانون مربوطه بر اساس نتایج ارزیابی، در اتاق تهیه و پیشنهاد خواهد شد.

- هماهنگی و تقسیم کار منسجم بین نهادهای مرتبط به بهبود محیط کسب و کار نظیر شورای گفت و گو، ستاد تسهیل و رفع موانع تولید، هیأت مقررات زدایی و دیگر کارگروه های دارای عملکرد مشابه در سطح استانی در دستور کار قرار گیرد.

❖ مبارزه با فساد و رانت جویی

- برنامه ملی و جامع مبارزه با فساد بر محور پیشگیری و ایجاد شفافیت در حوزه تقنین، اجرا و قضا، تدوین و اجرا گردد.
- به توسعه دولت الکترونیک به منظور کاستن از بوروکراسی های اداری زائد و ساده سازی کارها و جلوگیری از پرداخت رشوه در سطح کشور اولویت داده شود.
- سامانه افشای فساد در سازمان ها و نهادهای درگیر با فعالان اقتصادی طراحی شود و قانون حمایت از افشاگران به منظور فراهم شدن زمینه افشای فسادها و رشوه گیری ها در دستگاه های دولتی توسط مردم، تدوین شود.
- عملکرد بازارچه های مرزی و مبادی ورود کالا به منظور جلوگیری از قاچاق کالا به طور جدی توسط گمرک کنترل شود.
- تخصصی شدن گمرکات کشور در راستای مقابله با قاچاق در دستور کار قرار گیرد.
- تجهیزات و سامانه های گمرکی کشور تقویت شوند و مبادی ورودی و خروجی کشور به تجهیزات و ابزارهای کنترلی پیشرفته مجهز گردند.

❖ مقابله با نفوذ و تبانی در معاملات اداری

- براساس ماده (۲۰) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، دایره شمول قانون برگزاری مناقصات به همه دستگاه های اجرایی، نهادهای عمومی غیردولتی، شرکت ها و مؤسسات وابسته تسری داده شود و شرایط یکسان در مناقصات برای بنگاه های دولتی و بخش خصوصی، در نظر گرفته شود.
- مطابق با ماده (۲۱) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، دلایل ترک تشریفات مناقصه در قراردادهای دولتی شفاف شود.

- مطابق با ماده (۱۹) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، به منظور ایجاد شفافیت و امکان رقابت همه ذینفعان در انجام معامله با دستگاه‌های اجرایی، "پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات موضوع ماده (۲۳) قانون برگزاری مناقصات" به "پایگاه اطلاع‌رسانی جامع معاملات بخش عمومی شامل اطلاعات کلیه معاملات متوسط و بزرگ بخش عمومی نظیر خرید، فروش و اجاره به تفکیک دستگاه و موضوع و همچنین به تفکیک شهرستان، استان و ملی" توسعه و ارتقا یابد.

- لایحه مشارکت عمومی و خصوصی در راستای تدوین قانونی جامع در حوزه مشارکت طرف عمومی با خصوصی به نحوی اصلاح شود که علاوه بر داشتن منطق علمی و ملاحظات اجرایی موضوع مشارکت عمومی و خصوصی، شائبه فساد هم نداشته باشد. این مهم از طریق اخذ نظر از کارشناسان و خبرگان و با در نظر گرفتن تمامی مواردی که جنبه قانونی و قانونگذاری دارند، امکانپذیر است. دامنه و شمول طرح‌های قابل مشارکت در لایحه تعیین و صراحتاً بندی تنظیم شود مبنی بر اینکه برای تمامی معاملات عمومی و از جمله معاملات مشارکت عمومی و خصوصی، بر اساس ظرفیت‌های قوانین موجود و به طور خاص قانون برگزاری مناقصات عمل می‌شود و چنانچه نیازی به اصلاح قانون برگزاری مناقصات است، اصلاحات لازم در این قانون صورت گیرد تا از این گذر گلوگاه‌های فساد در لایحه مشارکت عمومی و خصوصی مسدود گردد. همچنین سازمان برنامه و بودجه مکلف گردد هر چه سریع‌تر نسبت به تکمیل و راه‌اندازی سامانه بازار الکترونیکی طرح‌های عمرانی و سرمایه‌گذاری زیرساختی در راستای دسترسی آزاد عموم متقاضیان به اطلاعات تمامی طرح‌های مشارکتی به صورت برخط اقدام کند.

۲-۴- حمایت عملیاتی از اکوسیستم سرمایه‌گذاری مولد

❖ تسریع در حل و فصل مشکلات قضایی فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران

- مطابق با ماده (۳۰) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، قوه قضائیه مکلف گردد تا قبل از اعلام رأی هیأت داور (به‌عنوان مرجع ویژه و تخصصی رسیدگی به هر گونه ادعا و شکایت مربوط به امر واگذاری)، از ورود مراجع و مقامات قضایی به طرح دعوی کیفری علیه مجریان امر خصوصی‌سازی یا اقامه دعوی حقوقی برای بطلان قرارداد واگذاری، ممانعت به عمل آورد.

- براساس بند (۲) ماده (۳) دستورالعمل حمایت قضایی از سرمایه‌گذاری، قوه قضائیه مکلف گردد سازوکار ویژه‌ای به منظور رسیدگی فوری به دعاوی مربوط به سرمایه‌گذاران در دادسراها و دادگاه‌ها، توسط کمیته‌های حمایت قضایی استانی طراحی و پیاده‌سازی کند.
- مطابق با ماده (۲۹) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار، قوه قضائیه و دولت ملزم شوند به منظور تسریع در حل و فصل مشکلات فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران، نسبت به تشکیل دادگاه‌های تجاری (علاوه بر تهران، در سایر استان‌ها) و تنظیم و تصویب قانون آیین دادرسی تجاری با اخذ نظر از اتاق حداکثر تا پایان سال ۱۴۰۰ اقدامات مقتضی را در دستور کار قرار دهند.
- کلیه پرونده‌های واصله یا ارجاعی به کارگروه‌های ستاد تسهیل و رفع موانع تولید، در کوتاه‌ترین زمان ممکن مورد بررسی واقع و تعیین تکلیف گردند.
- کارگروه‌های استانی ستاد تسهیل و رفع موانع تولید با مسئولین ذیربط دستگاه‌های قضایی در راستای افزایش ضمانت اجرای مصوبات ستاد تسهیل و حل و فصل مشکلات واحدهای تولیدی در استان‌ها تعامل گسترده‌تری داشته باشند.

❖ پوشش ریسک‌های پیش‌بینی نشده فراروی تولید و سرمایه‌گذاری

- تخصیص بخشی از منابع حاصل از تجدید ارزیابی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی از محل جهش‌های ارزی رخ داده در اقتصاد، به منظور پوشش ریسک نوسانات نرخ ارز برای تسهیلات گیرندگان ارزی با مشخص کردن شرایط سرمایه‌گذاران واقعی
- آن دسته از واحدهای اقتصادی که محصولات تولیدی آنها به‌طور همزمان با نرخ تضمینی توسط دولت خریداری می‌شود (و یا دولت در قیمت‌گذاری آن نقش اصلی ایفا می‌کند) و با ممنوعیت صادرات مواجه می‌باشند، در اولویت پوشش نوسانات نرخ ارز (مواد اولیه وارداتی) قرار گیرند.

❖ حمایت از جریان تشکیل سرمایه در ماشین‌آلات و تجهیزات

- تبصره (۳) ماده (۱۵۰) اصلاحیه بهمن ۱۳۸۰ قانون مالیات‌های مستقیم مبنی بر پذیرش هزینه اضافی استهلاک، در تکنولوژی‌های جدید احیا گردد تا به‌موجب آن واحدهای اقتصادی مجاز شوند آن بخش از دارایی‌های ثابت

استهلاک‌پذیر را که برای بازسازی، جایگزینی خطوط تولید یا توسعه و تکمیل خریداری کرده‌اند، با دو برابر نرخ یا نصف مدت استهلاک پیش‌بینی شده این ماده، مستهکک کنند.

❖ تسهیل شرایط اخذ تسهیلات بانکی برای بخش‌های تولیدی

- بانک‌ها ملزم شوند تضامین و وثایق نقدی واحدهای تولیدی که بابت دریافت تسهیلات در سیستم بانکی بلوکه شده است، هر ساله متناسب با میزان خالص بدهی واحدهای تولیدی به سیستم بانکی و یا در قبال دریافت تضامین غیر نقدی، آزاد کنند.
- اعتبارسنجی و اهلیت‌سنجی متقاضیان تسهیلات بانکی، به جای اخذ وثایق و سپرده بانکی در ارائه تسهیلات از سوی بانک‌ها در دستور کار قرار گیرد.
- فرمول محاسبه تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای تولیدی براساس نسبت ۱۲۰ درصد میزان فروش اصلاح گردد و دوره بازپرداخت تسهیلات سرمایه در گردش از یک سال به دو سال افزایش یابد.

❖ تسهیل شرایط تأمین مالی بخش‌های تولیدی و مولد اقتصادی از بازار سرمایه

- امکان افزایش عرضه اولیه سهام برای شرکت‌های جدید، از طریق تسهیل شرایط پذیرش شرکت‌ها در بازار سهام توسط سازمان بورس فراهم گردد.
- از ظرفیت‌های بورس کالا در جهت تأمین مالی و نقدینگی بنگاه‌های تولیدی استفاده به عمل آید.
- ریسک سرمایه‌گذاری سهامداران در بازار بورس از طریق معرفی ابزارهای بیشتر (از قبیل قراردادهای آتی، اختیار خرید و فروش و ...) پوشش داده شود.

❖ کاهش هزینه‌های تأمین مواد اولیه بخش‌های تولیدی

- با توجه به افزایش نرخ ارز مبنای محاسبه ارزش گمرکی ورودی بر اساس نرخ سامانه مبادله الکترونیکی (ای.تی.اس)، بر اساس جز (۱) بند (و) تبصره (۷) قانون بودجه ۱۴۰۰، دولت مکلف شود تعرفه

^۱ جز (۱) بند (و) تبصره (۷) قانون بودجه ۱۴۰۰: نرخ ارز محاسبه ارزش گمرکی کالاهای وارداتی به استثنای کالاهای اساسی، دارو و تجهیزات مصرفی پزشکی در سال ۱۴۰۰ در همه موارد از جمله محاسبه حقوق ورودی، بر اساس برابری نرخ ارز اعلام شده بانک مرکزی نرخ سامانه مبادله الکترونیکی (ای.تی.اس) در روز اظهار و مطابق ماده (۱۴) قانون امور گمرکی می‌باشد.

حقوق ورودی ماشین‌آلات مورد نیاز تولید و مواد اولیه تولید را به گونه‌ای تغییر دهد که نرخ مؤثر تعرفه قبل و بعد از اجرای این حکم بدون تغییر باقی بماند. همچنین، دولت مکلف گردد نرخ مؤثر تعرفه قبل و بعد از اجرای این حکم را با در نظر گرفتن نوسانات نرخ ارز در فواصل زمانی ۳ ماهه بازنگری کند و گمرک جمهوری اسلامی ایران نیز موظف گردد بر اساس دستورالعملی که به تصویب وزیر امور اقتصادی و دارایی می‌رسد به گونه‌ای عمل کند که از ابتدای ۱۴۰۰، پرداخت وجوه حقوق و عوارض گمرکی مربوط به واردات مواد اولیه بخش تولید حسب درخواست متقاضی، به صورت اعتباری قابل انجام باشد.

- از دسترسی واحدهای تولیدی به ویژه بنگاه‌های کوچک به مواد اولیه پس از کشف قیمت در بورس کالا اطمینان حاصل شود.
- هزینه‌های واردات مواد اولیه، ماشین‌آلات و تجهیزات مورد نیاز بخش تولید، از طریق تسهیل فرآیند ثبت سفارش و کاهش هزینه‌های حمل و نقل کاهش یابد.
- معافیت‌های مالیاتی صادرات مواد خام و نیمه خام مورد نیاز تولید داخل در راستای ممانعت از خام‌فروشی به تدریج و با اعلان قبلی حذف شود. شایان ذکر است که صادرات آن دسته از مواد خام یا نیمه خام که مازاد بر نیاز تولید داخل بوده و یا تقاضایی برای آنها در داخل وجود ندارد، همچنان می‌تواند معاف از مالیات در نظر گرفته شوند.

❖ کاهش فشار مالیاتی بر بخش‌های تولیدی و مولد اقتصادی

- رویه‌ای واحد در اخذ مالیات از بنگاه‌های خصوصی، شبه‌دولتی و نهادهای عمومی، اتخاذ گردد.
- مالیات از درآمدهای پنهان و کسب و کارها از طریق ترغیب کلیه اصناف به نصب صندوق مکانیزه فروش و کارتخوان، اخذ شود و معافیت‌ها و تخفیف‌های مالیاتی اصناف به استفاده از صندوق‌های مکانیزه فروش مشروط گردد.
- در فرآیند اخذ مالیات بر ارزش افزوده، ممیز محوری حذف گردد و از اعمال شیوه خودسرانه علی‌الراس در رسیدگی و تشخیص مالیات بر ارزش افزوده، ممانعت به عمل آید.

- ضعف‌ها و کاستی‌های مرتبط با زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری لازم برای اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده، اصلاح و رفع گردد.
- فرآیند استرداد مالیات بر ارزش افزوده صادرکنندگان، در راستای جلوگیری از بلوکه شدن نقدینگی تولیدکنندگان تسریع شود.
- تبصره (۲) ماده (۱۷) قانون مالیات‌های مستقیم اصلاح گردد و معافیت مالیاتی برای خرید ماشین‌آلات خطوط تولید آن دسته از کالاهایی که معاف از مالیات بر ارزش افزوده می‌باشند، در نظر گرفته شود.
- آیین‌نامه یکسان‌سازی و برقراری وحدت رویه در فرآیندهای ممیزی، به‌منظور رسیدگی به تراکنش‌های بانکی مشکوک در سطح کشور و مبارزه با پولشویی، تدوین گردد.

❖ کاهش فشار تأمین اجتماعی بر بخش‌های تولیدی و مولد اقتصادی

- شورای عالی تأمین اجتماعی از طریق مستثنی نمودن سازمان تأمین اجتماعی از قانون "اصلاح ماده (۱۱۳) قانون خدمات کشوری و چگونگی تعیین مدیریت سازمان تأمین اجتماعی و صندوق‌های بازنشستگی و بیمه‌های درمانی مصوب ۱۳۸۸" احیا گردد و سازمان تأمین اجتماعی براساس لایحه قانون اصلاح تشکیل سازمان تأمین اجتماعی مصوب ۵۸/۰۴/۲۸ و اساس‌نامه مصوب ۵۸/۰۶/۱۰ اداره شود.
- مطابق با ماده (۴۷) قانون تأمین اجتماعی، سازمان تأمین اجتماعی از ورود به حسابرسی دفاتر فعالان اقتصادی خودداری نماید و بازرسی صرفاً براساس فهرست حقوق و دستمزد صورت گیرد.
- تقسیم بدهی به سازمان تأمین اجتماعی، با ایجاد رویه‌ای واحد در اخذ وثایق نظیر چک، سفته و غیره به جای ضمانت‌نامه بانکی انجام شود.
- وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی هزینه اشتباهات احتمالی صورت گرفته توسط سازمان تأمین اجتماعی بخصوص در محاسبه جرائم دیرکرد کارفرمایان را به‌منظور ممانعت از تحمیل هزینه‌های مضاعف بر تولیدکنندگان، عهده‌دار شود.

- ترکیب هیئت‌های بدوی و تجدیدنظر تشخیص مطالبات سازمان تامین اجتماعی اصلاح گردد، به نحوی که در ترکیب هیئت‌های مذکور توزان برقرار شود و یک عضو قاضی به ترکیب فعلی افزوده گردد. همچنین حضور نمایندگان از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در هیئت‌های مذکور الزام آور شود.
- ضرایب حق بیمه پیمانکاری با توجه به تنوع قراردادهای پیمانکاری اصلاح گردد، به گونه‌ای که برای رسته‌های مختلف، ضرایب متفاوتی تعریف شود.

❖ رفع تنگنای ارزی بخش‌های تولیدی و مولد اقتصاد

- فرآیندهای تخصیص ارز به واحدهای تولیدی به منظور واردات مواد اولیه، ماشین‌آلات و تجهیزات مورد نیاز در فرآیند تولید تسهیل شود.
- استرداد مالیات بر ارزش افزوده صادرکنندگانی که رفع تعهد ارزی نموده‌اند، برای سال‌های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ تسریع گردد.
- روش محاسبه قیمت پایه‌های صادراتی اصلاح گردد به نحوی که براساس قیمت‌های جهانی و قیمت‌های بازار-های هدف صادراتی باشد. برای تحقق این مهم برگزاری جلسات مداوم توسط وزارت امور اقتصاد و دارایی با حضور نمایندگان از اتاق ایران، گمرک، وزارت صمت و بانک مرکزی ضرورت دارد.
- امکان گزارش‌گیری برخط وضعیت رفع تعهد ارزی از سوی صادرکنندگان در سامانه‌های گمرک و بانک مرکزی فراهم شود و همچنین امکان دسترسی برخط ادارات کل امور مالیاتی استان‌ها از وضعیت رفع تعهد ارزی صادرکنندگان به منظور استرداد به موقع مالیات بر ارزش افزوده با رعایت مفاد مربوطه در قانون رفع موانع تولید میسر گردد.
- با توجه به منوط شدن معافیت‌های مالیاتی و جایزه‌های صادراتی به بازگشت ارز حاصل از صادرات، براساس جزء (۷) از بند (ق) تبصره (۶) قانون بودجه ۱۴۰۰، آیین‌نامه مدت‌زمان مجاز برای رفع تعهد ارز با توجه به ویژگی‌های کالاهای صادراتی از قبیل اقلام کشاورزی، فرش و صنایع دستی، خدمات فنی و مهندسی و سایر گروه‌های کالایی و همچنین مشوق‌های لازم برای صادرکنندگانی که زودتر از موعد مقرر نسبت به برگشت ارزهای صادراتی خود

^۲ جزء (۷) از بند (ق) تبصره ۶ قانون بودجه ۱۴۰۰: برخورداری از معافیت‌های مالیاتی برای درآمدهای حاصل از صادرات کالاها و خدمات و هرگونه جایزه و مشوقهای صادراتی منوط به بازگشت ارز حاصل از صادرات به چرخه اقتصادی کشور است.

- به چرخه اقتصادی کشور اقدام می‌نمایند به پیشنهاد بانک مرکزی و با مشارکت وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت صمت و اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی ایران به تصویب هیات وزیران تدوین شود.
- عضویت در تشکل‌های اقتصادی وابسته به اتاق ایران به عنوان مشوق جهت افزایش سقف صادرات و همچنین به منظور راستی آزمایی اهلیت صادرکنندگان و جلوگیری از فعالیت‌های بی‌اصطلاح یکبار مصرف برای مبادرت به امر صادرات الزامی شود.
- نظارت مؤثر دولت بر بازار ارز و اولویت‌بندی تخصیص‌های ارزی به کالاهای اساسی و نهاده‌های تولیدی و جلوگیری از ورود کالاهای لوکس و غیرضروری صورت گیرد.

❖ سیاست‌گذاری‌های تجارت خارجی در خدمت بخش‌های تولیدی و مولد اقتصاد

- امکان حضور تجار بخش خصوصی به عنوان رایزن بازرگانی در خارج از کشور فراهم گردد. در این خصوص پیشنهاد می‌گردد که وزارت صمت، انتخاب رایزنان بازرگانی را به اتاق‌های بازرگانی سراسر کشور واگذار نماید.
- کانون‌های بازاریابی تخصصی در کشورهای هدف صادراتی در راستای توسعه صادرات بخش خصوصی، تاسیس شود.
- مطابق با ماده (۱) قانون امور گمرکی و مواد (۳۰۷) تا (۳۰۹) قانون تجارت، امکان استفاده از بیمه‌نامه و سفته به جای تضامین صادرات در راستای ممانعت از کمبود نقدینگی واحدهای تولیدی، سوق یافتن منابع از بخش‌های مولد به سیستم مالی کشور و بازگشت نقدینگی به چرخه تولید کشور فراهم گردد.

پیوست - موانع پیش‌روی تولید و سرمایه‌گذاری در کشور

اهم چالش‌ها و موانع پیش‌روی تولید و سرمایه‌گذاری در کشور که بخشی از آن منبعت از مشکلات ساختاری اقتصاد و بخشی دیگر ناشی از شرایط ویژه اقتصاد کشور می‌باشد، عبارت است از:

❖ موانع ساختاری شناسایی شده در اقتصاد

اهم چالش‌ها و موانع ساختاری شناسایی شده در اقتصاد کشور عبارت‌اند از:

- سیستم انگیزشی مشوق فعالیت‌های غیرمولد
- عدم وجود سند استراتژی توسعه صنعتی
- تک‌محصولی بودن اقتصاد و وابستگی بودجه دولت به درآمدهای نفتی
- وضعیت نامساعد محیط کسب و کار
- وجود ساختارهای انحصاری و فساد آمیز در اقتصاد کشور
- تورم‌های دورقمی مزمن و فزاینده
- عدم هدایت کارآمد منابع مالی (بانک و بازار سرمایه) به سمت تولید و سرمایه‌گذاری
- فضای غیررقابتی و انحصاری در بخش‌های تولیدی
- ناکارآمدی نظام مالیاتی در حمایت از بخش‌های مولد
- زیان‌دهی بانک‌ها، وضعیت نامطلوب ترازنامه‌ای و انجماد منابع بانکی
- انباشت بدهی‌های دولت
- محدود ماندن حجم و تنوع تجارت خارجی کشور
- وابستگی ساختار تولید کشور به واردات
- ضعف زیرساخت‌های پشتیبان تولید

❖ موانع فعلی شناسایی شده پیش‌روی تولید و سرمایه‌گذاری

- اهم چالش‌ها و موانع فعلی شناسایی شده پیش‌روی ارتقای ظرفیت‌های تولید و سرمایه‌گذاری عبارتند از:
- کاهش شدید قیمت نفت و تنگنای مالی دولت در حمایت از بخش‌های تولیدی

- رشد چشمگیر نرخ ارز و افزایش قیمت تمام شده مواد اولیه
- صدور بخشنامه‌های متعدد و موازی بانک مرکزی و سایر دستگاه‌ها در تخصیص ارز و تأمین مواد اولیه
- عطف به ماسبق شدن مقررات و سیاست‌های ارزی
- فرآیند طولانی واردات مواد اولیه از زمان ثبت سفارش، تأیید سازمان صمت تا دریافت کد تخصیص و خرید ارز از بانک مرکزی، ارسال حواله و تهیه سوئیفت
- عدم ترخیص به موقع کالاها و دپوی حجم قابل توجهی از مواد اولیه در گمرکات کشور به دلیل وجود قوانین و مقررات ناکارآمد و دست‌وپا گیر و عدم وجود هماهنگی میان بانک مرکزی و گمرک در تخصیص ارز
- افزایش بهای بی‌رویه و نامناسب انرژی و سوخت و کاهش یارانه برق صنایع مادر
- بوروکراسی و مستندات دست‌وپا گیر در اخذ مجوزها، ثبت شرکت، صدور کارت بازرگانی و...
- عدم اجرای مواد (۲) و (۳) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار توسط دستگاه‌های اجرایی
- تقید به افزایش سالانه حقوق و دستمزد کارگران هم‌تراز با افزایش تورم بدون در نظر گرفتن شرایط سخت تولید
- عدم تناسب نرخ رشد مالیات با نرخ رشد اقتصادی و تحمیل فشار مالیاتی بر فعالیتهای رسمی و شناسنامه‌دار در اقتصاد کشور
- عدم امکان نقل و انتقال مستقیم پول بین ایران و سایر کشورها و تحمیل هزینه‌های کارمزد گزاف جهت انتقال ارز به داخل کشور از مجاری غیررسمی
- محدودیت جدی در روابط کارگزاران بین بانک‌های ایرانی و سایر بانک‌های دنیا و گشایش ال‌سی
- عدم توانایی نظام بانکی در تأمین مالی تولید و قرار گرفتن برخی بنگاه‌های تولیدی در معرض ورشکستگی
- ناهماهنگی بین بانک مرکزی و اداره دارایی در خصوص رفع تعهدات ارزی
- عدم همکاری لازم وزارت امور خارجه در خصوص فعالیت رایزن‌های بازرگانی در کشورهای هدف صادراتی
- عدم تبعیت بانک‌ها از دستورات و بخشنامه‌های بانک مرکزی در خصوص اعطای وام و نحوه تعیین سود
- افت سرمایه اجتماعی فعالین اقتصادی در نتیجه شتاب‌زدگی و عدم توجه نظام تصمیم‌گیری به نظرات کارشناسی